

SPECIAL 2 - JEANNETTE GOUDSMIT

WAT IS FUNERAIRE CULTUUR?

In de Week van de Begraafplaats 2015 heb ik een lezing gemaakt over het thema funeraire cultuur -in dit geval beperkt tot de funeraire cultuur op de begraafplaats- en gehouden op het Sint Catharinakerkhof in Eindhoven.

Deze lezing is toegespitst op 'het Cathrien' vanwege het feit dat de lezing in hun nieuwe aula werd gehouden en de rondleiding (door Rindert) op hun begraafplaats.

In ongewijzigde vorm en met foto's kun je hieronder kennismaken van mijn lezing.

Het mocht maar 3 kwartier duren, maar anderhalf uur was ook wel gemakkelijk te vullen geweest.

INLEIDING

<p>Het woord 'funerair' komt uit het Latijn en heeft betrekking op begraafplaatsen en begrafenissen. 'Funus' betekent dood. Denk aan het Engelse woord <i>funeral</i>: begrafenis.</p> <p>1. (<i>Hans Holbein - Dodendans</i>)</p>	
<p>Cultuur laat zien hoe wij onze samenleving vormgeven, wat onze gewoontes zijn in een bepaalde tijd, welke levensvisie we hebben en of we wel of niet geloven in een leven na de dood. Is de dood een kruispunt of is het een eindpunt?</p> <p>2. (<i>'doodlopende weg'</i>)</p>	
<p>Onze funeraire cultuur laat zien hoe wij met onze doden en met ons verdriet omgaan.</p> <p>3. (<i>Eindhoven - Oude Toren: rouwstoet</i>)</p>	
<p>Gewoontes zijn veranderlijk, vroeger hadden we andere gewoontes dan nu en later zullen we weer andere hebben.</p> <p>4. (<i>Eindhoven - St. Catharinakerkhof</i>)</p>	
<p>De begraafplaatsen zagen er vroeger een beetje anders uit dan nu ...</p> <p>5. (<i>Breda - begraafplaats Zuylen</i>)</p>	

<p>... en toch ook weer niet. Want de bestemming is natuurlijk dezelfde gebleven.</p> <p>6. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Cultuur is gebonden aan levensbeschouwing en religie. Een geloof in de wederopstanding kan tot uiting komen op de grafsteen: <i>wachtend de dag der opstanding</i>.</p> <p>7. (Texel - Oudeschild)</p>	
<p>Is je levensbeschouwing niet-religieus, dan kan er dit op je graf staan:</p> <p><i>Hoop doet leven ging dit keer niet op voor mij. Het was gewoon voorbij.</i></p> <p>8. (Amsterdam - Zorgvlied)</p>	
<p>Cultuur is ook verbonden met status en maatschappelijke positie. Veel geld betekent vaak een groot en groots grafmonument langs het hoofdpad. Bij een R. K. Begraafplaats loopt dat van hoofdingang naar Calvarieberg.</p> <p>9. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Om even twee andere duidelijke voorbeelden te geven: woonwaggenbewoners hebben hun eigen dure smaak en overdadige cultuur ...</p> <p>10. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>...en religieuzen van bepaalde ordes rusten onder hetzelfde eenvoudige grafteken.</p> <p>11. (Eindhoven - Eikenburg)</p>	
<p>Funeraire cultuur is dus de manier waarop wij omgaan met onze doden op begraafplaatsen. Maar ook de uitvaart, het crematorium, de asbestemming en de manier van rouwen horen daarbij.</p> <p>12. (cartoon)</p>	
<p>Ze horen bij elkaar, maar je kunt ze ook scheiden. Wij gaan het hier hebben over de begraafplaats in de ruimste zin van het woord. We hebben het nu <i>niet</i> over de funeraire cultuur van de uitvaartondernemingen. Het is tenslotte de Week van de Begraafplaats.</p> <p>13. (Eindhoven - Oude Toren)</p>	

<p>Er is allerlei erfgoed: werelderfgoed, industrieel erfgoed, immaterieel erfgoed en er is funerair erfgoed. Dat laatste bevindt zich op onze begraafplaatsen.</p> <p>Hier ziet u immaterieel erfgoed: <i>Allerzielen + funerair erfgoed: het grafteken. De traditie van Allerzielen op 2 november schrijft witte chrysanten voor, maar dit is ook mooi.</i></p> <p>14. (Eindhoven - Cathrien: Allerzielen)</p>	
<p>Erfgoed lijkt misschien een statisch begrip, je behoudt immers ouwe dingen, je kunt het beschouwen als ouwe rommel, weg er-mee!</p> <p>15. (Veenhuizen - Vierde Gesticht)</p>	
<p>Toch is het ook dynamisch: want alles wat we nu neerzetten, kàn het erfgoed van de toekomst worden.</p> <p>16. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Het woord 'erfgoed' zegt het al: het is 'goed om te erven', het is ook 'goed òm het te erven', onze beschaving is eraan af te lezen. <i>Toch geen ouwe rommel dus.</i></p> <p>17. (Roermond - D'n Aje Kirkhaof)</p>	
<p>Wij begraven of cremen onze doden. Wij laten ze niet bovenop een berg achter voor de gieren. Wij gooien onze doden niet in een rivier. Dat is niet ònze funeraire cultuur.</p> <p>18. (Eindhoven - Oude Toren)</p>	
<p>We moeten er zuinig op zijn en het bewaren voor ons nageslacht. Wie ligt wáár, welke rang of stand had hij, welke plaats in de maatschappij nam hij in, wat heeft hij betekend en wat heeft hij gedaan.</p> <p><i>De stichter van de Groninger aardappelmeelfabriek heeft goed geboerd... laatst nog op TV te zien, bij de IJzeren Eeuw.</i></p> <p>19. (Groningen - Zuiderbegraafplaats: Scholten)</p>	
<p>Ach, en verschil moet er zijn....</p> <p>20. (Eindhoven - St. Joriskerkhof)</p>	

<p>De begraafplaats is ons stenen archief, ons collectieve geheugen, onze geschiedenis ligt daar, je kunt eraan aflezen 'wij zijn er geweest' .....</p> <p><i>Letterlijk en figuurlijk, trouwens....</i></p> <p style="text-align: right;">21. (Friesland - Wieuwerd)</p>	
<p>Ons moderne stenen archief ... ik zei het al: het ziet er nu anders uit dan vroeger, gewoontes veranderen, maar het blijft een stenen archief met vaak een schat aan genealogische gegevens.</p> <p style="text-align: right;">22. (Helenaveen - R.K. begraafplaats)</p>	

I. WAT IS EEN BEGRAAFPLAATS?

<p>Het is een besloten gebied waar we stoffelijke resten begraven, bijzetten of verstrooien.</p> <p><i>Begraafplaats</i> is een overkoepelend begrip.</p> <p>En kan uit verschillende onderdelen bestaan.</p> <p style="text-align: right;">23. (Milaan - Il Monumentale)</p>	
<p>Er kunnen grafkelders zijn, zoals hier in de <i>bisschopskapel in Roermond, op Het Oude Kerkhof</i>.</p> <p style="text-align: right;">24. (Roermond - D'n Aje Kirkhaof)</p>	
<p>Dit is ook een grafkapel in Tsjechië, Kutna Hora; <i>de begraafplaats was vol, werd geruimd en een kunstenaar deed iets moois met de overgebleven botjes</i>.</p> <p style="text-align: right;">25. (Tsjechië - Kutna Hora: kostnice)</p>	
<p>En dit deed hij er ook mee: het wapen van de familie Schwarzenberg. Het is een grafkapel vol kunstwerken.</p> <p style="text-align: right;">26. (Tsjechië - Kutna Hora: kostnice)</p>	
<p>In Hallstatt/Oostenrijk ruimen ze de begraafplaats al na 10 jaar wegens ruimtegebrek. Men maakt de schedels schoon en beschildert ze dan. Ze worden bijgezet in het bijbehorende Beinhaus. Ook mooi toch?</p> <p style="text-align: right;">27. (Oostenrijk - Hallstatt: Beinhaus)</p>	

<p>Urntuinen kunnen ook deel uitmaken van een begraafplaats. Of bij een crematorium IS de urnentuin de begraafplaats.</p> <p style="text-align: right;">28. (<i>Praag - Krematorium</i>)</p>	
<p>Strooivelden maken er ook een onderdeel van uit.</p> <p style="text-align: right;">29. (<i>Amiens - La Madeleine</i>)</p>	
<p>Dit strooiveld ook, nog helemaal nieuw, sinds kort hier op het Cathrien.</p> <p style="text-align: right;">30. (<i>Eindhoven - St. Catharinakerkhof</i>)</p>	
<p>Op begraafplaatsen vind je columbaria ....</p> <p style="text-align: right;">31. (<i>Genua - Il Staglieno</i>)</p>	
<p>en columbaria.....deze moet nog een klein beetje groeien om even groot te worden als die in Genua. Maar hij is wel mooi ...</p> <p style="text-align: right;">32. (<i>Eindhoven - St. Catharinakerkhof</i>)</p>	
<p>Heel veel kerken zijn ook begraafplaatsen. Ze hebben cryptes, waar de gebalsemde lichamen in de fraaie kisten liggen.</p> <p style="text-align: right;">33. (<i>Wenen - Kapuzinerkirche: Kaisergruft</i>)</p>	
<p>Onder de kerkvloer zijn -of waren- ook mensen begraven; sinds 1829 mag dat niet meer. Onhygiënisch en het stonk te veel tijdens de kerkdienst. Veel lichamen liggen er vaak nog gewoon, ook nu nog.</p> <p style="text-align: right;">34. (<i>Kampen - Bovenkerk</i>)</p>	
<p>Soms moet er gewoon worden geruimd op een begraafplaats. De resten vinden dan hun allerlaatste rustplaats in knekelputten of verzamelgraven.</p> <p style="text-align: right;">35. (<i>Amsterdam - De Nieuwe Ooster</i>)</p>	

Of soms ook in knekelhuizen, zoals in Marville in Frankrijk.

36. (Frankrijk - Marville: St. Hilaire)

Parijs heeft veel moeten ruimen en bracht van 6 miljoen Parijzenaren de resten onder in de Catacomben. Net als in de grafkapel in Tsjechië staat hier te lezen: *stilte a.u.b., dit is een begraafplaats.*

37. (Parijs - Catacombes)

Vooral in Zuid-Europa bestaan begraafplaatsen vaak uit heel hoge bovengrondse wanden waarin de kisten kunnen worden geschoven, soms wel 14 etages hoog; er staan ladders om bij de bovenste te kunnen komen.

38. (Barcelona - Poblenau)

Dit is een nieuwe mogelijkheid in onze funeraire cultuur: bovengronds begraven. Maar nog lang niet 14 hoog. Nog niet erg geliefd bij ons.

39. (Arnhem - Moscowa)

Ook nieuw is de natuurbegraafplaats. Een begraafplek in bos of op een open terrein, zonder grafteken of slechts met een tijdelijk en vergankelijk grafteken.

Dit is geen funeraire cultuur, maar funeraire natuur.

40. (Weverslo - Heide)

We noemen dit allemaal begraafplaatsen, het is een overkoepelend begrip. *En nou wordt het moeilijk, let op:* Een kerkhof is óók een begraafplaats, maar lang niet alle begraafplaatsen zijn kerkhoven, de meeste zelfs niet. Een kerkhof ligt *altijd* bij een kerk: het is *de hof van de kerk.*

41. (Bergeijk - St. Petrus Banden)

Het woord *kerkhof* kan *alleen en uitsluitend* daarvoor worden gebruikt. U mag vanaf nu deze twee begrippen nooit meer door elkaar halen.

U mag van alles, maar dit niet. WANT:

42. (Diessen - St. Willibrordus)

wat absoluut niet kan is praten over een Joods kerkhof. Joden hebben helemaal geen kerkhoven, simpelweg omdat ze geen kerken hebben, maar synagogen. Joden begraven nooit in en om hun synagoge, want dat beschouwen zij als onrein. *Azikenazische joden* hebben altijd staande stenen, zij kwamen uit Oost-Europa en waren meestal arm, eenvoudige stenen....

43. (*IJsselmuiden - Azikenazisch joods*)

Sefardische joden hebben liggende stenen, zij kwamen uit het zuiden, Spanje, Portugal en zaten veelal goed in de slappe was. Kijk naar de rijke bewerking in marmer. Dit is Ouderkerk a/d Amstel.

44. (*Ouderkerk a/d Amstel - Sefardische joods*)

Het huisje op een joodse begraafplaats is een metahaarhuisje, voor rituele wassingen, geen synagoge, geen kerk. Een *begraafplaats* dus!

45. (*Eindhoven - joodse begraafplaats*)

Een oorlogskerkhof bestaat ook niet. Er staat geen kerk op een militair ereveld.

46. (*Rhenen - Grebbeberg*)

Als er een gebouwtje op de begraafplaats, het militaire ereveld, staat dan is dat een *Memorial* met een register en een gastenboek.

47. (*Mierlo - War Cemetery*)

En ook een moslimkerkhof kan niet. U snapt het al.

48. (*Den Haag - Nieuw Eykenduynen*)

Moslams hebben geen kerk maar een moskee, en in en rond een moskee wordt in principe niet begraven. De graven zijn naar Mekka gericht.

49. (*Den Haag - Oud Eik en Duinen*)

Interessant ook is het opgehoogde zand, dat 40 dagen zo moet blijven liggen, totdat de ziel de aarde heeft verlaten. Dan mag het vlak worden gemaakt en mag de steen erop.

50. (Blerick - islamitisch deel)

Nog eentje dan: een dierenbegraafplaats. Het *moet* u nu vreemd in de oren klinken als wij zouden zeggen: een dierenkerkhof ....

51. (Parijs - Asnières: Cimetière des Chiens)

Hier in Parijs liggen zelfs filmsterren begraven ... een Duitse herder in een Franse film.

52. (Parijs - Asnières: Cimetière des Chiens)

En er lopen ook echte dieren rond ....

53. (Parijs - Asnières: Cimetière des Chiens)

Boeiend, hè, al die funeraire cultuur?!

Het verschilt van werelddeel tot werelddeel ... *Hier Mexico, een foto van Lotte Smits, niet van mij. Ik ben er nooit geweest.*

54. (Mexico)

Het verschilt van land tot land (*Milaan-Italië*); je kunt er dágenlang rondlopen ..

55. (Milaan - Il Monumentale)

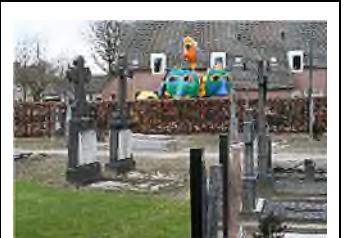
en het verschilt van begraafplaats tot begraafplaats. Hier een bloemenzee in Neurenberg, wisselend per seizoen.

56. (Nürnberg - St. Johannsfriedhof)

Je raakt er niet op uitgekeken....

57. (Wintelre - St. Willibrordus)

ONZE BEGRAAFPLAATSEN ZIJN ONZE FUNERAIRE CULTUUR
en ze bevatten ons funerair erfgoed.

II. DE BEGRAAFPLAATS ALS GEHEEL

<p>Funeraire cultuur bevindt zich boven het maaiveld, niet eronder.</p> <p>58. (Venlo-Maasbree - natuurbegraafplaats)</p>	
<p>Veel lijkenhuisjes, muren en poortgebouwen zijn al afgebroken. Jammer, want dat hoort er ook bij.</p> <p>59. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Daar waar ze nog staan worden ze gelukkig gekoesterd.</p> <p>60. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Soms wordt zelfs nieuwbouw er op aangepast en daar word je helemaal blij van.</p> <p>61. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Landschapsarchitecten hebben er uitgesproken ideeën over wat een begraafplaats moet uitstralen: rust, sereniteit, parkachtig, veel natuur; uitnodigend om er te verwijlen en na te denken over het leven.</p> <p>62. (Eindhoven - De Roosten)</p>	
<p>Bijvoorbeeld Springer, dit is Amsterdam - De Nieuwe Ooster, 33 ha park, 460 verschillende soorten bomen. Soms zijn ze er nog zoals de architect ze heeft aangelegd, soms zijn ze verknald door ondoordachte uitbreidingen of ruimingen.</p> <p>63. (Amsterdam - De Nieuwe Ooster)</p>	
<p>Religie kan ook bepalend zijn voor de aanleg, we zagen het al bij de strakke joodse begraafplaatsen, de R.K. met de kruisen; deze is streng protestant ... Marken, een paaltje met een nummer is voldoende, God kent immers je naam....</p> <p>64. (Marken - NH begraafplaats)</p>	
<p>... dit zijn de Hernhutters, een evangelische broedergemeente in Zeist; zij begraven mannen naast mannen en vrouwen naast vrouwen; echtparen niet bij elkaar.</p> <p>65. (Zeist - Hernhutters)</p>	

<p>Dat is wel heel wat anders dan dit begraafpark in Wiesbaden. Zo zijn er gelukkig veel meer, daar heb je echt geen natuurbegraafplaats voor nodig.</p> <p style="text-align: right;"><i>66. (Wiesbaden - Nordfriedhof)</i></p>	
<p>Onze sociale status is (of was) ook te zien op de begraafplaats. Prominenten en rijken vooraan of langs het hoofdpad,</p> <p style="text-align: right;"><i>67. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>pastoors bij de calvarieberg,</p> <p style="text-align: right;"><i>68. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>de wat minder prominenten verder naar achteren en de nog mindere goden aan het randje. En vroeger werden zelfs de ongedoopt overleden kindjes wegge-moffeld onder de heg ... daar zijn we gelukkig van af, dat doen we niet meer...</p> <p style="text-align: right;"><i>69. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>...en daarom zien we nu overal monumentjes voor die kindjes verschijnen; eigenlijk voor hun moeders, hun nabestaanden, want zij behoeven een gedenkplek en erkenning voor hun leed en hun kindje.</p> <p style="text-align: right;"><i>70. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>Er is in de 60-er/70-er jaren een poging gedaan om het gelijkheidsprincipe tot uitdrukking te brengen, alle mensen zijn gelijk, dus allemaal onder dezelfde grafsteen.</p> <p>Tussen haakjes: het klopt niet, mensen zijn niet gelijk (kijk maar rond) maar mensen zijn natuurlijk wel gelijkwaardig.</p> <p style="text-align: right;"><i>71. (Aalst-Waalre - RK Begraafplaats)</i></p>	
<p>Dat gelijkheidsprincipe is een tijdsbeeld, de funeraire cultuur van een bepaalde periode. Uniforme begraafplaatsen waren het gevolg.</p> <p style="text-align: right;"><i>72. (Reusel - O.L.Vrouw ten Hemelopneming)</i></p>	
<p>Dit is ook een tijdsbeeld, uit de 50-er jaren en min of meer uniform, maar een aangenaam gezicht.</p> <p style="text-align: right;"><i>73. (Leende - St. Petrus Banden)</i></p>	

En dit krijg je als je niets om je funeraire cultuur geeft en je erfgoed verkwaanseld... het is dezelfde plek op de begraafplaats, een jaar later ...in Leende.

Hier sterft onze geschiedenis, ons stenen archief is vernietigd. Het tastbare funeraire tijdsbeeld is weg.

De naam van de overledene is weg. De verhalen zijn verdwenen, worden niet meer bij het graf verteld.

Dan ben je pas echt dood ....

74. (Leende - St. Petrus Banden)

III. DE AFZONDERLIJKE GRAFTEKENS ALS FUNERAIRE CULTUUR.

Datgene dat òp de begraafplaats staat behoort er ook toe, dus niet alleen de begraafplaats in zijn geheel. Het grafteken zelf is vaak bijzonder...

75. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

... maar ook wel eens bijna hetzelfde .... Is het naäpen of is het dezelfde ontwerper??

De vorige staat op ons Cathrien, deze op De Oude Toren.

76. (Eindhoven - Oude Toren)

Met verloren gegane of geruimde grafmonumenten raken we heel veel kwijt. U zag het aan die kale vlakke.

Of aan deze: het is nu een gevallen engel ...

77. (Londen - Abneypark)

Neem alleen al de vele verschillende verschijningsvormen van grafmonumenten, kunstenaars geven hun beste krachten.

78. (Milaan - Il Monumentale)

Om te beginnen even het onderscheid tussen stèles en zerken. Een stèle is enkel en alleen het woord voor een staande steen. Makkelijk te onthouden: *stèle* – *staande steen*.

79. (Liechtenstein-Vaduz: Friedhof St. Florin)

<p>Een zerk is een liggende grafsteen, een deksteen. Een zerk is n��it een staande steen. Je kunt dus ook niet door vallende een grafzerk verpletterd worden, zoals laatst in de krant stond.</p> <p style="text-align: center;"><i>80. (Turijn - Cimitero Generale - joods deel)</i></p>	
<p>Het bewijs ziet u op deze foto: Je kunt alleen verpletterd worden door een stèle, niet door een zerk.</p> <p style="text-align: center;"><i>81. (Parijs - Père Lachaise)</i></p>	
<p>Er zijn heel veel verschijningsvormen. Naast stèles en zerken zijn er kruisen</p> <p style="text-align: center;"><i>82. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>en Keltische kruisen</p> <p style="text-align: center;"><i>83. (Edinburgh - Dean Cemetery)</i></p>	
<p>en Keltische kruisjes, het Cathrien heeft (bijna) alles, maar soms is het formaat wat anders ...</p> <p style="text-align: center;"><i>84. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>kleinere tombes hier</p> <p style="text-align: center;"><i>85. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</i></p>	
<p>en grote tombes elders, hier in Engeland op Kensal Green in Londen.</p> <p style="text-align: center;"><i>86. (Londen - Kensal Green)</i></p>	
<p>In Schotland vind je tafelstenen.</p> <p style="text-align: center;"><i>87. (Edinburgh - Greyfriars Kirkyard)</i></p>	

De urnenvorm vind je overal wel, deze staat mooi te wezen in Glasgow.

88. (*Glasgow - Necropolis*)

Een ledikant, dat u hier kunt zien.

89. (*Eindhoven - St. Catharinakerkhof*)

en een ledikant, waarvoor je naar Parijs moet, naar Montparnasse.

90. (*Parijs - Montparnasse*)

Het Dean-cemetery in Edinburgh heeft heel veel obelisken.

91. (*Edinburgh - Dean Cemetery*)

En deze piramide staat niet in Egypte maar in Parijs, op Père Lachaise.

92. (*Parijs - Père Lachaise*)

Afgebroken zuilen zie je ook in Mierlo-Hout... het symbool voor het afgebroken leven.

93. (*Mierlo-Hout - St. Lucia*)

Er zijn grafkapellen, die altijd een grafkelder onder zich hebben

94. (*Eindhoven - St. Catharinakerkhof*)

<p>en grafkapellen, zoals in Amiens, vele straten vol.</p> <p style="text-align: right;">95. (Amiens - Madeleine)</p>	
<p>Er zijn joekels van mausolea, je zou er met gemak ruim in kunnen wonen. Op meerdere plekken hebben we gezien dat zwervers dat ook doen. Veel comfort is er overigens niet.</p> <p style="text-align: right;">96. (Hamburg - Ohlsdorf)</p>	
<p>Beelden en sculpturen zijn er te bewonderen, de één nog mooier dan de andere.</p> <p style="text-align: right;">97. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Ze zijn van een verfijndheid die zijn weerga niet kent, hier Monaco, een grote begraafplaats helemaal vol.</p> <p style="text-align: right;">98. (Monaco)</p>	
<p>Italië is er ook goed in: héle taferelen... Dit soort meer dan levensgrote beeldengroepen zeggen niet alleen: <i>kijk eens hoe verdrietig ik ben</i>, maar natuurlijk ook: <i>kijk eens wat ik betalen kan</i>.</p> <p style="text-align: right;">99. (Genua - Il Staglieno)</p>	
<p>Wat zou ze denken, <i>Memento Mori</i>, gedenk te sterven?</p> <p style="text-align: right;">100. (Genua - Il Staglieno)</p>	
<p>Duizenden beelden groot en klein, dramatisch-romantisch. Een begraafplaats is vaak één groot openluchtmuseum. <i>Toegang gratis ...</i></p> <p style="text-align: right;">101. (Londen - Norwood)</p>	
<p>Kindergrafjes nemen -vooral in Nederland- een speciale plaats in, bijna altijd vol met speelgoedjes en knuffels. En lichtjes, opdat het dan niet zo donker is.</p> <p style="text-align: right;">102. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	

En dan heb ik het nog niet eens gehad over een enorme keur aan materialen, die je op begraafplaatsen kunt vinden. Ik sla de gewone zoals beton, graniet en Belgisch hardsteen maar even over.

103. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Er is hout, hier van het Oostenrijkse type, waar je in Oostenrijk begraafplaatsen vol van hebt.

104. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Je ziet daar ook heel veel en groot smeedwerk, hier doen we het weer wat kalmer aan.

105. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Roestvrij staal, in Parijs gesignaleerd.

106. (Parijs - Père Lachaise)

In Blaricum hebben ze dan weer zink.

107. (Blaricum - de Woensberg)

Marmer in Ouderkerk aan de Amstel;
het is niet sterk in ons klimaat, het versuikert.

108. (Ouderkerk a/d Amstel - joodse begraafplaats)

Dat is hier goed te zien aan het kruis, je ziet ze hier op het Cathrien op de graven in de monumentale zone; de meeste zijn nog goed, maar hoelang nog.

109. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

<p>Glas is tegenwoordig heel geliefd.</p> <p>110. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Keramiek -steengoed- leent zich ook prima voor persoonlijke vormgeving, wel opletten dat de baktemperatuur hoog genoeg is om tegen de weersinvloeden te kunnen.</p> <p>111. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>Brons, of zoals hier: een galvanoplastiek, schaars in Nederland. Je ziet ze hier wel in kleine reliëfs.</p> <p><i>Ons ben zuunig ...</i></p> <p>112. (Milaan - Il Monumentale)</p>	
<p>Je hebt mozaïek, van 1 bij 2 meter</p> <p>113. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>en mozaïek in Keulen, een aantal meters lang</p> <p>114. (Keulen - Melatenfriedhof)</p>	
<p>Kalkzandsteen op Père Lachaise</p> <p>115. (Parijs - Père Lachaise)</p>	
<p>en kalkzandsteen in ons klimaat, kwetsbaar in weer en wind. Als het er zo gaat uitzien, dan noemen wij dat <i>sterven in schoonheid</i>.</p> <p>116. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	

En in de moderne kunst worden ook moderne materialen gebruikt, kunststeen, kunststof.
Het is betaalbaarder en beter bestand tegen vandalisme; koperdieven hebben er niks aan.

117. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

En alle materialen kunnen op vele manieren worden bewerkt en verfraaid. Ze hebben hun eigen technieken: zagen, gutsen, smeden, gieten, hakken, (glas-)blazen, smelten, zagen, boetseren en kappen...

Dit is een collage van mij, ik had geen foto van een (echte) steenhouwer in actie.

118. (collage)

IV. WAT STAAT ER OP DE GRAFTEKENS

TOT SLOT KIJKEN WE NAAR WAT WE AAN FUNERAIRE CULTUUR KUNNEN ZIEN OP DE GRAFTEKENS ZELF

Kijk eens naar de belettering. Vroeger met veel vakmanschap diep uitgekapt uit steen, met schreef en al.
Tijd vretend handwerk ...

119. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Vaak ook van allerlei materialen erop gelijkmd en in vele lettertypes, meegaand met de tijd, van Jugendstil tot strak.

120. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Ze verraden vakmanschap of het zijn kostenbesparende nieuwe methodes, zoals zandstralen.
Het handwerk is onbetaalbaar geworden.

121. (Eindhoven - St. Jozef Tivoli)

Als grafstenen verdwijnen, dan verdwijnen ook de heraldische tekens en familiewapens, wie zal dan nog weten hoe ze eruit gezien hebben?

122. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Dit is een nieuwe, van Ridder van Rappard, en ja – hij is te zien op het Cathrien!

123. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Als het grafteken vervalt, kunnen genealogen hun stamvaders niet meer vinden.

Deze niet-genealoog gelukkig nog wel. In Kampen. Overgrootvader is er nog...en zelfs betovergrootvader!

124. (IJsselmuiden - joodse begraafplaats)

Foto's laten de voorbijganger zien, hoe de overledene eruit zag, geeft hem of haar een gezicht.

Deze foto's zijn op porselein gezet, een oude en een nieuwe naast elkaar. Prachtig.

125. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Er zijn ingetogen porseleinen grafversieringen

126. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

en de tijd en het weer maakt ze soms nog mooier dan ze al zijn; ze worden nauwelijks of niet meer gemaakt...

127. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)

Dodenmaskers zijn er ook, hoewel weinig.

128. (Passau - Hochfriedhof)

En doodsportretten, vaak van kinderen; je ziet ze veel in Italië en in België.

129. (Faenza - Cimitero dell'Osservanza)

En dan de symbolen, niets is zonder betekenis, elk symbool dat is toegevoegd wil iets uitdrukken, vertelt iets over onze gevoelens en onze relatie met de overledene.

Denk aan de roos, die veel voorkomt en liefde uitdrukt.

130. (*Hilversum - Noorderbegraafplaats*)

Of de ziel die -in de vorm van een vlinder- opstijgt naar de hemel.

131. (*Keulen - Melatenfriedhof*)

Een kruis bevestigt het geloof in God.
Een papaver (slaapbol) geeft de eeuwigdurende slaap aan.
Hier staan ze allebei tegelijk.

132. (*Amsterdam - Buitenveldert*)

Een masker geeft meestal aan dat het gaat om een toneelspeler;
Dit is de sociaal-realistisch stijl, in de Baltische Staten gefotografeerd.

133. (*Litouwen-Vilnius: Antakalnis*)

Een zerk in Assen laat heel veel symbolen zien:

*De lauwerkrans als teken van onvergankelijkheid,
De zandloper die aangeeft dat de tijd vervliegt,
De vleugel van een vleermuis staat voor dood en nacht; de duiven
vleugel voor leven en de dag,
De ouroboros, een slang die in zijn eigen staart bijt, is het symbool
voor de cirkelgang van het leven,
De uitdovende fakkel geeft het uitgedoofde leven aan,
De schedel met gekruiste beenderen zegt ons: 'gedenk te sterven',
Tot slot de zeis, het teken van de dood.*

134. (*Assen - Noorder Begraafplaats*)

Muziekinstrumenten, boeken, pennen, alles en alles heeft betekenis. Ik kan ze u helaas niet allemaal laten zien. Het is een schat aan funeraire symbolen, let er maar eens op.

Dit is de tuinman, met een zeis, hij was gewoon het gras aan het maaien op de begraafplaats, hij is niet de dood zelf.

Ik trof hem in Wenen aan, het deed me denken aan het gedicht 'De tuinman en de dood'.... (kent u dat??)

135. (*Wenen - Zentralfriedhof*)

Dan ga ik nog even naar de teksten; dit hier doen we niet meer, maar wel geweldig dat het er nog is.
Zelfs met de afgebroken tak, wat wil zeggen: jong overleden...

136. (Groningen - Sellingen)

Spreuken tref je aan, al dan niet bijbels, prachtige teksten en gedichten, hier van J.C. Bloem:

*De blaren vallen in de grachten;
Weer komt het najaar en het najaarsweer
Op de aarde, waar de donkre harten smachten
Der levenden. Hij ziet het nimmermeer.*

137. (Knegsel - St. Monulphus & Gondulphus)

Lieve eigen teksten.

138. (Amsterdam - Buitenveldert)

En soms gewoon nuchter: *de kaarten zijn geschud.*

139. (Amsterdam - De Nieuwe Ooster)

Of met een beetje twijfel en een beetje hoop:

*Ben naar de overzijde van de Styx
misschien is er wat
misschien is er nix*

140. (Driehuis - Westerveld)

Of met taalfouten, ook leuk.

En ook hier geldt weer: teveel om op te noemen.

141. (Den Bosch - Orten)

Hoezeer een begraafplaats ook een plek is waar we onze geliefde doden begraven, het is niet verboden om te genieten van onze funeraire cultuur.

Hier genieten toeristen van het laatste avondmaal, het grafmonument van Campari in Milaan.

Leuk detail: Judas lijkt sprekend op Martini, zijn grote concurrent.

142. (Milaan - Il Monumentale)

<p>Je mag ervan genieten, waarom niet. Er is immers ook veel humor te vinden, bedoeld of niet bedoeld. Deze rolstoelen staan misschien wel klaar voor de dag der wederopstanding ...</p> <p>143. (Hannover - Friedhof Engesohde)</p>	
<p>Grappige namen tref je aan: <i>Familie de Dood</i>.</p> <p>144. (Haarlem - Kleverlaan)</p>	
<p>En je bent de sigaar of niet: <i>Famille Sigaar</i>.</p> <p>145. (Parijs - Passy)</p>	
<p>Voor bezoekers van het Cathrien is dit een bekend graf; er ligt nog niemand maar het graf is er alvast. Koffertje is al gepakt. En wat staat er op de zijkant van het monument: <i>Ben zo terug.kom</i></p> <p>146. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	
<p>En wat moet je hiervan denken? <i>Hier rust de Olieman Jan Jonk (levend)...</i> Hebben ze hem nou levend begraven of niet?</p> <p>147. Volendam - St. Vincentius a Paulo</p>	
<p>En deze dan...: <i>Dina's gleufje !</i> Hier kom ik helemáál niet uit ... Wat zou haar beroep zijn geweest ...? Postbode??</p> <p>148. (Arnhem - Moscowa)</p>	
<p>Je kunt onze funeraire cultuur moedwillig weghalen, vernietigen, het als rommel beschouwen, maar ik hoop dat ik u vele redenen heb gegeven om er zuinig op te zijn, te behouden wat de moeite waard is en te gaan houden van onze boeiende funeraire cultuur.</p> <p>149. (Eindhoven - St. Catharinakerkhof)</p>	

Het is onze geschiedenis, onze manier van omgaan met de doden, het zijn onze dierbaren die we achterlaten. Als leven en dood elkaar ontmoeten op de begraafplaats, is de cyclus rond.

150. (*Hythe - St. Leonards Crypt*)

Laat ik eindigen met een grafschrift dat ik onlangs fotografeerde in Amsterdam. Het stond er ècht zoals het hier staat:

*Hier rust Niek
op zijn dode gemak ...
Leuk dat je langskwam*

151. (*Amsterdam - Buitenveldert*)

En dat zeg ik ook tegen u!
Geniet van de rondleiding, u zult veel herkennen.
Dank u wel.

152. (*Bratislava - Ondresjký Cintorín*)

